

למה דווקא שבעת המשקים

בשבוע הקרוב בעזרת ה' אנחנו נלמד בדף היומי על מאכל המוכשר לקבל טומאה, במאמר זה אנחנו ננסה לבאר מה מכשיר לקבל טומאה ומדוע.

"תנו רבנן: שלשה דברים התיר רבי חנניא בן עקביא לאנשי טבריא: ממלאין מים מגזוזטרא בשבת, וטומנין בעצה, ומסתפגין באלונטית. ממלאין מים מגזוזטרא בשבת - הא דאמרן. וטומנין בעצה מאי היא? דתניא: השכים להביא פסולת, אם בשביל שיש עליו טל - הרי הוא בכי יתן, ואם בשביל שלא יבטל ממלאכתו - אינו בכי יתן. וסתם אנשי טבריא כמי שלא יבטל ממלאכתו דמי." (ערובין פז:פח.)

גמרא זו מדברת על הכשרה לטומאה, אנחנו נציג פה את ההסבר של הגמרא ורש"י לסוגיה זו:

דין זה של הכשר לטומאה נלמד מהפסוק: "וְכִי יִתֵּן מִים עַל זֶרַע וְנָפַל מִנְבֶּלֶתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם:" (ויקרא יא:לח), רש"י מבאר שם שדין הכשר לטומאה נצרך כדי שהוא יוגדר אוכל ולכן צריך הכשרה רק פעם אחת, כפי שהוא כותב: "ונפל מנבלתם עליו - אף משנגב מן המים, שלא הקפידה תורה אלא להיות עליו שם אוכל, ומשירד עליו הכשר קבלת טומאה פעם אחת, שוב אינו נעקר הימנו:" (רש"י ויקרא פרשת שמיני פרק יא פסוק לח דיבור המתחיל "ונפל מנבלתם עליו"), לאחר מכן ראיתי בויקיפדיה שהסבר זה של רש"י מגיע מהגמרא בחולין קיח. ששם נאמר "אמר רב הונא בריה דרב יהושע פירות שלא הוכשרו כתנור שלא נגמרה מלאכתו דמי", בעצם מטרת ההכשר הוא לגמור את מלאכת המאכל וכך הוא יוכשר לקבל טומאה, המאכל יוכשר לטומאה על ידי נתינת אחד משבעת המשקים עליו (י"ד שח"ט ד"ם - יין, דבש, שמן, חלב, טל, דם ומים) ואז הוא יוכל לקבל טומאה.

מדוע דווקא משקים הללו?

אנחנו נחלק את המשקים לקבוצות ולאחר מכן נראה מדוע אין עוד משקים המכשירים לקבל טומאה.

המשקים המגיעים מעולם הטבע: דבש, טל, דם וחלב.

המשקים שנוצרו על ידי אדם: יין ושמן.

המשקה הטבעי: מים.

ניתן לטעון שצריך חלות של משקה כדי להכשיר לטומאה ולא מספיק שיהיה לו שם של נוזל (כפי שהגדיר יפה הבה"ח בנימין פרנקל¹), אבל אז צריך להסביר מדוע דברים אחרים כגון מי פירות וזעה אינם משקים?

כדי לענות על שאלה זו נצטרך לחלק בין משקים היוצאים מן הפרות שלא מכשירים לזעה שלא מכשיר²:

לגבי משקים היוצאים מן הפירות, מי פירות מוגדר כאוכל ולא כמשקה ודבר זה ניתן להוכיח בשתי הוכחות:

1. איסור סחיטה בשבת: חז"ל חילקו את איסור סחיטה בפירות לשתי קבוצות - א. זיתים ענבים האסורים בסחיטה בשבת מדאורייתא, ב. תותים ורימונים האסורים בסחיטה מדרבנן. הרב איתאל אריאל הסביר את טעם דין זה שמקובל להכין יין ושמן בצורה שזו כבר מטרת גידול הפרי, בעוד שאר הפירות מכינים מהם גם משקים אך לא לשם כך מגדלים אותם, הוא הוסיף שלכן אם יבוא זמן ובו נגדל פירות הדר לדוגמה כדי להכין מהם מיץ אז יהיה אסור מדאורייתא לסחוט אותם בשבת.

2. ברכות: עקרונית על כל מאכל מברכים עליו "העץ", אך על משקים מברך "שהכל" כי זה נחשב כפרי שאיבד את צורתו, אבל על שמן ויין אמורים לברך "העץ" כי המשקה הוא הצורה הטבעית שלו, אמנם על יין מברכים על "הגפן" כי הוא חשוב.

זעה אינה מכשירה כמפורש בשני הקשרים שונים במסכת מכשירין:

"זיעת בתים, בורות, שיחין, ומערות, טהורה. זיעת האדם, טהורה. שתה מים טמאים והזיע, זיעתו טהורה. בא במים שאובים והזיע, זיעתו טמאה. נסתפג ואחר כך הזיע, זיעתו טהורה." (פרק ב משנה א)

"אלו לא מטמאין ולא מכשירין: הזיעה, והליחה סרוחה, והראי, והדם היוצא עמהם, ומשקה בן שמונה. רבי יוסי אומר, חוץ מדמו." (פרק ו משנה ז)

הרמב"ם בפירושו מבאר שזעה איננה מכשירה מכיוון שאיננה משקה:

¹ כאן המקום להודות לו על עזרתו בלימוד הנושא.

² מי רגלים מכשירין ומטמאין כמפורש במסכת מכשירין פרק ו משנה ו, ביחס לדם הנדה נחלקו רבותינו במשנה אם מכשיר או לא, ולא באתי לדון במחלוקת זו כאן.

"והודיענו כי הזיעה ההיא אינה משקה ואפי' אם היה משקה הבית טמא הזיעה ההיא טהורה ואינה מכשרת וכן זיעת האדם אינה משקה ועל כן היא טהורה ואפילו שתה משקין לפי שאינם אותם המשקים שיצאו מגופו: וכבר ביארנו פעמים כי הבא ראשו ורובו במים שאובין טמא ופוסל את התרומה ועוד נבאר טעמו בסוף זבין ועל כן כשבא במים שאובים ונטמא כמו שזכרנו להתערבות הזיעה עם המים שאובין אשר על שטח גופו על כן כשיתנגב מן המים שאובין ואח"כ יזיע זיעתו טהורה:" (מסכת מכשירין פרק ב משנה א)

פירושו של הרמב"ם עולה יפה עם סברתנו, שבעת המשקין הן לא רק נוזלים אלא דברים הנחשבים משקה. (ביחס לדם הגמרא אכן מביאה מקור לכך שהוא נחשב משקה "דם חללים דמכשיר דכתיב (במדבר כג, כד) ודם חללים ישתה" (חולין לה:).

למסקנה, נראה לי שהכלל הוא שכל דבר הנקרא בשם משקה הוא יכשיר לטומאה, לכן נבחרו דווקא שבעת המשקים הללו, אם כך עולה השאלה וכאן אני מעלה את השאלה לגבי קולה האם הוא יכשיר לקבל טומאה, אמנם ניתן להשתמש בטענתו של צבי קיי ששאלתי אותו לגבי שכר והוא אמר לי ששכר נחשב מים, ניתן לקשר זאת לפוסקים שהתירו קפה שבושל על ידי גוי מכיוון שמדובר במים, ונמצאת פסיקתם חומרה בעניין זה, אז ניתן לומר שמשקאות קלים ומשקאות מוגזים יהיו גם הם משקה כדי להכשיר לטומאה.